

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie

7

Adrienne Körmendy

Wolność i pamięć. Słowo od Konsul Generalnej Węgier

9

LITERATURA – KULTURA

Krzysztof Dybciak

Różnorodność przemian i „przełomów” spowodowanych
wydarzeniami w 1956 roku

15

István Kovács

Polska powieść o węgierskiej rewolucji 1956 roku.
Wojciech Żukrowski: *Kamienne tablice*

25

Maciej Urbanowski

Andrzej Bobkowski i Józef Mackiewicz o Październiku 1956

37

Andrzej Nowak

Paralele polsko-węgierskie w pamięci historycznej 1956 roku.
Lekcja Zbigniewa Herberta

51

Éva Tulipán

The Memory of the 1956 Republic Square Siege
in the Official Representation before 1989

75

Violetta Wejs-Milewska

Komentarze i analizy, na gorąco i po latach. Rok 1956 na antenie
Radia Wolna Europa

87

Noémi Kertész

Rok 1956 między wierszami i poza cenzurą: przykłady czczenia
pamięci rewolucji węgierskiej

105

Ewa Justyna Chłap-Nowakowa
„Nieprzełomny sojusz”. Poezja polska wobec powstania
węgierskiego 1956 roku w świetle tradycji literackiej
121

Urszula Tes
„Czarna seria” w polskim kinie dokumentalnym jako reakcja
na „odwilż” październikową
157

HISTORIA

János Tischler
Wolny świat wobec powstania narodowego
na Węgrzech 1956 roku
173

Michał Wenkлар
Październik 1956 roku jako samoograniczająca się rewolucja.
Przykład krakowski
187

Cecylia Kuta
Wpływ przełomu październikowego na działalność
środków katolików świeckich
209

Łukasz Jastrząb
Wokół obchodów rocznic Poznańskiego Czerwca 1956 roku
w latach 1990–2016
229

Elżbieta Wojcieszuk
„Odwilż” i polski Październik w poznańskim ZBoWiD-zie
259

Adam Dziuba
O czystość ideologiczną i „moralność partyjną”.
Weryfikacja członków Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej
w województwie katowickim w latach 1957–1958
287

Indeks osób
313

Z biorowa monografia, którą oddajemy w ręce Czytelników, to pokłosie konferencji zorganizowanej dla przypomnienia i uczczenia sześćdziesiątej rocznicy Czerwca i Października 1956 roku oraz powstania węgierskiego tego roku. Celem jej było spojrzenie z dłuższej perspektywy na wydarzenia, które uznawane są za zasadniczy przełom w powojennej historii Polski, zarówno w sferze politycznej, jak i kulturalnej. Rok 1956 przyniósł także zmiany relacji kraj–emigracja. To właśnie te zmiany i pytania o znaczenie 1956 roku w polskiej i węgierskiej historii, w historii polskiej kultury także – autorzy tego opracowania starają się postawić w interdyscyplinarnej perspektywie. Oto najkrótsza lista owych pytań, które inspirują przedstawione tu refleksje i odzwierciedlone w nich badania:

Jakie było znaczenie tytułowych wydarzeń roku 1956 – czy przyniosły one rzeczywiście przełom, w jakich dziedzinach? Jak były postrzegane i oceniane w kraju, jak patrzyła na nie emigracja? Czy ocena ta ewoluowała z czasem, czy pozostała niezmienna?

Jakie były ślady roku 1956 (wywołane w jego konsekwencji zmiany) – przejściowe, ale też te trwałe – w nauce i w kulturze? Jakie znaczenie miały dramatyczne wydarzenia roku 1956 dla relacji państwo–Kościół? A jak polski Czerwiec i Październik 1956 roku opisano – także po latach – w literaturze, wspomnieniach, filmie?...

Jak wreszcie przemiany w Polsce lokują się w perspektywie powstania na Węgrzech w roku 1956 oraz skutków jego krwawego stłumienia przez sowieckie imperium dla całego ówczesnego obozu komunistycznego i całej Europy? Jaki ślad odcisnęło powstanie węgierskie w polskiej świadomości, kulturze, historii, pamięci? A jak z perspektywy lat Węgrzy patrzą na powstanie – rewolucję 1956 roku, jego bezpośrednią klęskę i daleko siężne skutki?

Są w dziejach każdego narodu brzemienne w znaczenie lata, które, z bliższej czy dalszej perspektywy oceniane, niewątpliwie zasługują, by je określać jako *annus mirabilis* lub *annus horribilis*. Czy da się taką ocenę jednoznacznie postawić przy dacie 1956 rok? To, co wydawało się początkowo klęską kompletną węgierskiego powstania, nie było przecież klęską ostateczną.

Może było raczej, tak jak i polski Czerwiec, i Październik, początkiem ostatecznego upadku komunistycznej dyktatury? Choć cena była bardzo wysoka, i o niej również jest mowa w niniejszym tomie – refleksja nad tym zasadniczym pytaniem wydaje się wciąż potrzebna. Wciąż możemy ją podejmować z nowych perspektyw badawczych.

Rozdziały składające na ten tom powstały w zasadniczym zrębie z okazji konferencji, która odbyła się 3 listopada 2016 roku w krakowskiej ówczesnej Akademii Ignatianum (a dzisiejszym Uniwersytecie). Czoro badaczy z Węgier i jedenaścioro z Polski stworzyło, mam nadzieję, wieloaspektowy obraz dramatycznego roku 1956 i pamięci o nim w dwóch tak bliskich sobie krajach.

Zapraszając do jego poznania, pragnę serdecznie podziękować dwóm zaprzyjaźnionym instytucjom, bez których ani nasza konferencja, ani ten tom nie mogłyby się urzeczywistnić. To Konsulat Generalny Węgier w Krakowie z Panią Konsul Generalną dr Adrienne Körmeny na czele oraz Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Krakowie pod dyrekcją Pana Profesora Filipa Musiała. Szczególne imienne podziękowania kieruję ku Pani Konsul, uosabiającej najlepsze tradycje przyjaźni węgiersko-polskiej. Osobne podziękowania adresowane są do Pana Doktora Michała Wenklara, reprezentującego Instytut Pamięci Narodowej, którego wsparcie organizacyjne i merytoryczne, a także konsultacje naukowe w trakcie powstawania tego tomu były bezcenne. Wreszcie chciałam zwrócić serdeczne słowo wdzięczności do Pani Profesor Moniki Stankiewicz-Kopeć z Uniwersytetu Ignatianum za zawsze niezawodną pomoc.

Zapraszam do lektury.

Ewa Justyna Chłap-Nowakowa